



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Elżbieta Karska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Księżak

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa R. Ż.

przeciwko S. B.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 17 maja 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z 8 maja 2020 r., sygn. I C 1956/19:

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku Podlaskim;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Prokurator Generalny, na podstawie art. 89 § 1 i § 2 oraz art. 115 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm., dalej jako: u.SN) z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności orzeczeń

sądowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej zaskarżył w całości postanowienie Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z 8 maja 2020 r., I C 1956/19 odrzucające sprzeciw pozwanego S.B., podnosząc, że doszło do naruszenia zasady ochrony zaufania obywateli do państwa w szczególności w kontekście realizacji zasady bezpieczeństwa prawnego, zawartej w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., poz. 78 ze zm., dalej jako: Konstytucja), a także do naruszenia prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN zaskarżonemu postanowieniu zarzucił:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji:

a) prawa do sądu wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji poprzez niezasadne odrzucenie sprzeciwu pozwanego S.B. od wyroku zaocznego Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z 11 marca 2020 r., I C 1956/19, co spowodowało zamknięcie drogi do rozpoznania sprawy w zwykłym trybie;

b) zasad zaufania obywateli do państwa i jego organów, pewności prawa oraz prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa stanowiących element zasady demokratycznego państwa prawnego wyrażonej w art. 2 Konstytucji poprzez odrzucenie sprzeciwu pozwanego S. B. od wyroku zaocznego Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z 11 marca 2020 r., I C 1956/19, pomimo braku wystąpienia ku temu przesłanek określonych w art. 344 § 3 k.p.c.;

2. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 344 § 3 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i odrzucenie sprzeciwu pozwanego S. B. od wyroku zaocznego Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z 11 marca 2020 r., I C 1956/19, jako dotkniętego brakami, których nie usunięto pomimo wezwania, podczas gdy analiza treści wniesionego przez pozwanego sprzeciwu oraz załączników prowadzi do uznania, że sprzeciw ten nie był dotknięty brakami formalnymi uniemożliwiającymi nadanie mu prawidłowego biegu.

Na zasadzie art. 91 § 1 u.SN Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim

z 8 maja 2020 r., I C 1956/19, w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku Podlaskim z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny podniósł, że 23 marca 2020 r. pozwany S. B. złożył do Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim sprzeciw od wyroku zaocznego z dnia 11 marca 2020 r., I C 1956/19. Pozwany złożył również wnioski dowodowe o przesłuchanie świadków i stron, dopuszczenie dowodu z dokumentów z akt KW nr [...] oraz przeprowadzenie dowodu z wyciągu ze swojego konta bankowego Banku w B. i z nagrania rozmowy przeprowadzonej z R.Ż. Zdaniem Skarżącego, pozwany do sprzeciwu załączył jego odpis, 2 egzemplarze kopii umowy sprzedaży zawartej w formie aktu notarialnego Rep. A nr [...] w dniu 25 lipca 2014 r., 2 płyty DVD-R zawierające po dwa jednakowe pliki w formacie mp4 oraz oryginał i kopię wyciągu z rachunku bankowego nr [...] za okres od 16 sierpnia 2019 r. do dnia 31 grudnia 2019 r. prowadzonego dla niego w Banku w B.

Pismem z dnia 22 kwietnia 2020 r. wezwano S. B. do usunięcia braków formalnych sprzeciwu poprzez uiszczenie opłaty w wysokości 552 zł oraz złożenie kopii załączników dołączonych do sprzeciwu od wyroku zaocznego.

Zdaniem Skarżącego, S. B. wraz ze sprzeciwem przesłał jego odpis i dwa egzemplarze każdego z dowodów wskazanych w treści pisma – nie było zatem podstaw do tego, aby wzywać go do uzupełnienia braków formalnych pisma.

W dniu 4 maja 2020 r. do Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim wpłynęło pismo S.B. z dnia 28 kwietnia 2020 r. stanowiące odpowiedź na wezwanie, do którego dołączono oryginał wyciągu z rachunku bankowego, dwie płyty DVD-R oraz inne dokumenty. W piśmie S. B. złożył również wniosek o zwolnienie od opłaty sądowej od sprzeciwu (na marginesie – Sąd Najwyższy zauważa, że pismo nie zostało podpisane).

Postanowieniem z 8 maja 2020 r., I C 1956/19, Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim, na podstawie art. 344 § 3 k.p.c., odrzucił sprzeciw S.B. od wyroku zaocznego Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 11 marca 2020 r. Z uzasadnienia orzeczenia wynikało, że dołączone do pisma procesowego pozwanego z dnia 28 kwietnia 2020 r. załączniki nie były tożsame z załącznikami dołączonymi

do sprzeciwu od wyroku zaocznego, w związku z czym sprzeciw należało odrzucić. Postanowienie uprawomocniło się 18 czerwca 2020 r. wobec jego niezaskarżenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji kontroli nadzwyczajnej w art. 89-95 u.SN miało na celu zaradzenie podnoszonym w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, ograniczeniom skargi konstytucyjnej, która nie pozwalała na adekwatną reakcję względem orzeczeń sądów powszechnych lub wojskowych, które wprawdzie zapadały z naruszeniem zasad konstytucyjnych, jednak w oparciu o przepisy, którym nie można było czynić zarzutu niekonstytucyjności (zob. sygnalizacja pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego dokonana 12 marca 2003 r., S 1/03, OTK ZU 2003, nr 3A, poz. 24). Skarga nadzwyczajna została wprowadzona celem zaradzenia temu deficytowi nadzwyczajnych środków zaskarżenia pozwalających na eliminację rażąco wadliwych orzeczeń z poszanowaniem prawa do sądu (zob. wyrok pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2003 r., P 11/02, pkt 5) afirmując w ten sposób zasadę demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Realizując te założenia, skarga nadzwyczajna z całą pewnością nie stanowi instrumentu ponownej kontroli instancyjnej (trzeciej instancji – gdy nie ma możliwości złożenia skargi kasacyjnej lub czwartej – gdy skarga kasacyjna nie została uwzględniona), ale instrument skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów jurysdykcyjnych, zaś jej zgodność z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka była już kilkakrotnie wyjaśniana w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt. 1-6; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt. 1-5; z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21).

Skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona jedynie wówczas, gdy jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1 *in principio* u.SN) i to tylko w sytuacji, gdy można ją oprzeć na przynajmniej jednej z trzech

podstaw, określonych w art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN. Sąd Najwyższy zwracał uwagę, że połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile”, jednoznacznie wskazuje na konieczność jednoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej i którejś (przynajmniej jednej) z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, wzajemna relacja, zachodząca między przesłanką funkcjonalną i przesłankami szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy ziściła się również przesłanka funkcjonalna (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 2; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 10).

Na podmiocie inicjującym kontrolę nadzwyczajną prawomocnego orzeczenia ciąży obowiązek przytoczenia i uzasadnienia podstaw wniesienia skargi nadzwyczajnej (art. 95 pkt 1 u.SN w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c.). Oznacza to konieczność wskazania i uzasadnienia nie tylko którejś spośród szczegółowych podstaw skargi (art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN), ale następnie również wykazania, w kontekście realiów konkretnej sprawy, zaistnienia przesłanki funkcjonalnej (art. 89 § 1 *principium* u.SN), czyli wyjaśnienia, z czego wynika konieczność zapewnienia zgodności z zasadą konstytucyjną wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP. O ile jednak ocena spełnienia przesłanek szczegółowych sprowadza się, w dużym uproszczeniu, do dokonania subsumpcji, o tyle dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20).

Również z tego względu, przy odpowiednim stosowaniu art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, przewidującego związanie sądu podstawami skargi, uwzględnić należy specyfikę przesłanki funkcjonalnej skargi nadzwyczajnej. Konieczność zapewnienia zgodności z art. 2 Konstytucji RP wymaga wzięcia pod uwagę sformułowanych w orzecznictwie i doktrynie zasad konkretyzujących tę

normę ustrojową. Sąd Najwyższy nie może jednak abstrahować od całokształtu zasady wyrażonej w tym przepisie Konstytucji RP, nawet jeśli ten nie wyeksplikował z należytą dokładnością, istotnych dla sprawy aspektów zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

Badając ustawowe przesłanki zasadności i dopuszczalności wniesionej skargi nadzwyczajnej od postanowienia Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 8 maja 2020 r., I C 1956/19, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na to, że zaskarżone orzeczenie wydane zostało przez sąd powszechny i jest ono prawomocne. Z akt sprawy nie wynika również, by wniesiono wcześniej skargę nadzwyczajną (art. 90 § 1 u.SN). Zaskarżone orzeczenie nie może też zostać wzruszone w drodze innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

W świetle art. 89 § 3 u.SN, biorąc pod uwagę datę wydania i uprawomocnienia zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia, nie budzi wątpliwości legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej, podobnie jak dochowanie terminu na jej wniesienie - skarga została złożona przed upływem pięcioletniego terminu, o którym mowa w art. 89 § 3 u.SN.

Przechodząc do meritum sprawy, ale nie odnosząc się jeszcze do zarzutów sformułowanych w skardze nadzwyczajnej, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych okoliczności.

Zgodnie z art. 128 § 1 k.p.c., pozwany S. B. do sprzeciwu od wyroku zaocznego powinien dołączyć: jeden odpis sprzeciwu, dwa odpisy aktu notarialnego, dwa odpisy wyciągu z banku, dwie płyty DVD-R (uwzględniając wymienione w sprzeciwie załączniki), a nadto dowód uiszczenia opłaty sądowej od sprzeciwu.

Z akt sprawy wynika, że pozwany do sprzeciwu od wyroku zaocznego dołączył: dwa odpisy aktu notarialnego, dwa odpisy wyciągu z banku, dwie płyty DVD-R. Wbrew twierdzeniom Skarżącego, w aktach sprawy nie ma odpisu sprzeciwu od wyroku zaocznego.

W takiej sytuacji, Sąd powinien wezwać pozwanego do uzupełnienia braków formalnych w postaci: jednego odpisu sprzeciwu i opłaty sądowej od sprzeciwu,

w ustalonym terminie pod rygorem odrzucenia sprzeciwu w przypadku niewykonania wezwania w określonym terminie.

Tymczasem Sąd wezwał pozwanego do złożenia załączników, które *de facto* zostały złożone jednocześnie ze sprzeciwem oraz uiszczenia opłaty sądowej od sprzeciwu.

Pozwany na wezwanie Sądu złożył: wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postaci opłaty sądowej od sprzeciwu i załączniki w postaci dokumentów (jednak nie były to te dokumenty, które zostały dołączone do złożonego sprzeciwu, wobec czego Sąd uznał, że zobowiązanie nie zostało wykonane i odrzucił sprzeciw jako „dotknięty brakami, których nie usunięto pomimo wezwania”).

Co prawda, pozwany nie wykonał zobowiązania Sądu dołączając do pisma z 28 kwietnia 2020 r. nieodpowiednie załączniki, ale pierwotnym błędem, i jak się wydaje oczywistą omyłką Sądu, było nieprawidłowe wezwanie do uzupełnienia braków formalnych (Sąd powinien zażądać tylko odpisu sprzeciwu i opłaty sądowej, a wzywał do złożenia załączników i opłaty sądowej). W tej sytuacji niewykonanie przez pozwanego (nieprawidłowego) wezwania Sądu nie powinno wywołać negatywnych skutków w postaci odrzucenia sprzeciwu.

Oceniając powyższe fakty przez pryzmat zarzutów stawianych w skardze nadzwyczajnej, należy stwierdzić, że Skarżący ma rację.

Zdaniem Sądu Najwyższego, chociaż mamy do czynienia z drobną i wydaje się oczywistą omyłką, to jednak skutkuje ona poważnymi konsekwencjami, rażącym naruszeniem przepisów prawa procesowego - art. 344 § 3 k.p.c., godzi w prawo do Sądu wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz zasadę zaufania obywateli do państwa i jego organów, pewności prawa i prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa zawarte w art. 2 Konstytucji.

Przez „rażące naruszenie prawa” należy rozumieć naruszenie prawa na tyle wyraźne, że do jego ustalenia nie jest konieczne prowadzenie złożonych procesów intelektualnych (zob. K. Szczucki, Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz, Warszawa 2018, s. 467). Również Sąd Najwyższy, w wielu orzeczeniach wskazywał, że „rażące” naruszenie musi być „oczywiste”, czyli „widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie* bez konieczności wnikliwej analizy” (zob. postanowienie z 29 marca 2019 r., V CSK 326/18; wyrok z 8 czerwca 2017 r., SNO 22/17;

wyrok z 20 maja 2020 r., I NSNc 28/19, postanowienie z 21 września 2021 r., I NSNc 59/20; wyrok z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21). O rażącym naruszeniu prawa może być mowa wówczas, gdy miało miejsce naruszenie przepisu o takim znaczeniu dla prawidłowego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy, iż mogło to mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia (zob. A. Kotowski, Skarga nadzwyczajna na tle modeli kontroli odwoławczej, Prokuratura i Prawo 2018, nr 9, s. 51 i in.). Ponadto, w przypadku skargi nadzwyczajnej Sąd Najwyższy wskazał, że ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa jest uzależniona od takich kryteriów jak: pozycja naruszonej normy w hierarchii norm prawnych, istotność naruszenia, a także skutki naruszenia dla stron postępowania (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19; z 20 maja 2020 r., I NSNc 28/19).

Zarzucone naruszenie prawa jest rażące i oczywiste, skutkowało odrzuceniem sprzeciwu pozwanego od wyroku zaocznego (art. 344 § 3 k.p.c.), zamykało mu drogę do rozpoznania sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji), było sprzeczne z zasadą zaufania obywateli do państwa i jego organów, pewności prawa oraz prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa (art. 2 Konstytucji).

Zarówno samo brzmienie art. 2 Konstytucji, jak i orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego wskazuje, że sprawiedliwość społeczna jest celem, który ma być urzeczywistniany przez demokratyczne państwo prawne. Nie jest bowiem demokratycznym państwem prawnym państwo, które nie realizuje idei sprawiedliwości, przynajmniej pojmowanej jako dążenie do zachowania równowagi w stosunkach społecznych i powstrzymywanie się od kreowania nieusprawiedliwionych, niepopartych obiektywnymi wymogami i kryteriami przywilejów dla wybranych grup obywateli (zob. wyrok TK z 12 kwietnia 2000 r., K 8/98, OTK 2000, nr 3, poz. 87 oraz z 19 grudnia 2012 r., K 9/12, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 136). Odnosząc się do wzajemnej relacji zasady zaufania do państwa i stanowionego przezeń prawa oraz sprawiedliwości społecznej - Trybunał wskazał, że zasad tych nie należy sobie przeciwstawiać, bowiem sprawiedliwość społeczna jest celem, który ma urzeczywistniać demokratyczne państwo prawne” (zob. wyrok TK z 12 kwietnia 2000 r., K 8/98, OTK 2000, Nr 3, poz. 87 oraz z 17 czerwca 2003 r., P 24/02, OTK-A 2003, nr 6, poz. 55).

Jak zaznaczył Trybunał, wyrażona w art. 2 Konstytucji zasada sprawiedliwości

społecznej nie stanowi jedynie ogólnej zasady ustrojowej Rzeczypospolitej Polskiej czy też swoistej „dyrektywy programowej”. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, na gruncie tego przepisu można wskazać szczególne prawo podlegające ochronie, jakim jest prawo do sprawiedliwego traktowania, jeśli zarazem jest ono odnoszone do sfery stosunków objętych gwarancjami konstytucyjnymi, choćby ogólnie ujętymi. Jest ono sprzężone z obowiązkiem państwa stania na straży sprawiedliwości społecznej poprzez zaniechanie aktów (działań) mogących stać z nią w sprzeczności oraz eliminowanie takich aktów, które uznano za godzące w tę zasadę. Dotyczy to zarówno etapu stanowienia, jak i stosowania prawa (zob. wyrok TK z 12 grudnia 2001 r., SK 26/01, OTK 2001, nr 8, poz. 258).

Uwzględnienie skargi nadzwyczajnej pozwoli przywrócić równowagę w stosunkach społecznych zachwianą przez fakt negatywnych skutków niewykonania przez pozwanego błędnego zarządzenia Sądu. Uchylenie zaskarżonego postanowienia w żaden sposób nie przesądza o ostatecznym rozstrzygnięciu sprawy przez Sąd rozpoznający powództwo. Zatem powód nie został pozbawiony swojego prawa, a jednocześnie niniejsze rozstrzygnięcie pozwala na wzięcie pod uwagę Sądowni *meriti* całokształtu okoliczności prawnych i faktycznych, które w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej winny zostać wzięte pod uwagę.

Dokonując wyważenia racji przemawiających za utrzymaniem w mocy postanowienia, a ogółem racji wynikających z integralnie pojmowanej zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej i przemawiających za tym, by postanowienie to uchylić, należy jednoznacznie stwierdzić, że uchylenie orzeczenia będzie proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność decyzji jurysdykcyjnych z art. 2 i art. 45 Konstytucji.

Wobec powyższego, zasadnym jest uznanie, iż uchylenie zaskarżonego postanowienia jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Sąd rozpoznając sprawę powinien dokonać reasumpcji zarządzenia kierowanego do pozwanego i wezwać go do złożenia faktycznie brakujących dokumentów, rozważyć i rozstrzygnąć wnioski pozwanego o zwolnienie od opłaty

sądowej od sprzeciwu (badając uprzednio, by nie był dotknięty innymi brakami formalnymi), zadbać o to, by składane dokumenty były podpisane, stosując przy tym rygory przewidziane prawem procesowym.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN, uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku Podlaskim.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[ms]